

OLIV TA'LIMDA TASVIRIY SAN'AT YO'NALISHI
TALABALARINING ESTETIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH
METODIKASI

Ziyotova Umida Otabek qizi

*Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogika milliy instituti tayanch
doktoranti*

Annotatsiya. *Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining estetik madaniyatini shakllantirishning nazariy va pedagogik asoslari yoritilgan. Estetik madaniyatning tarkibiy komponentlari, uni rivojlantirishda qo'llaniladigan zamonaviy metodlar hamda pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida ijodiy-faol yondashuv, loyiha asosida o'qitish va raqamli texnologiyalardan foydalanish samarali vosita ekanligi asoslangan.*

Kalit so'zlar. *Estetik madaniyat, tasviriy san'at, oliy ta'lim, estetik idrok, ijodiy faoliyat, pedagogik yondashuv, interaktiv metodlar, badiiy tafakkur*

Abstract . *This article examines the theoretical and pedagogical foundations of developing aesthetic culture among fine arts students in higher education. The structural components of aesthetic culture, modern teaching methods, and pedagogical approaches are analyzed. The study highlights the effectiveness of creative-based learning, project-based instruction, and digital technologies in enhancing students' aesthetic development.*

Keywords. *Aesthetic culture, fine arts, higher education, aesthetic perception, creative activity, pedagogical approach, interactive methods, artistic thinking*

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsning estetik madaniyatini shakllantirish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida Qonuni"da ta'lim

jarayonining asosiy maqsadi sifatida har tomonlama rivojlangan, estetik didi yuksak, ijodkor shaxsni shakllantirish vazifasi belgilangan.[1]

Shuningdek, Oliy ta'lim tizimini tubdan isloh qilishga qaratilgan ****O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi****da talabalarning ijodiy va estetik salohiyatini rivojlantirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda innovatsion yondashuvlar asosida ta'lim sifatini oshirish muhim vazifa sifatida ko'rsatib o'tilgan.[2]

Bundan tashqari, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, jumladan "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi (2022–2026)"da ham yoshlarning ma'naviy-estetik dunyoqarashini rivojlantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilgan.

So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at ta'limini rivojlantirish, talabalarning ijodiy kompetensiyalarini oshirish, raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish borasida bir qator amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, zamonaviy grafik dasturlar, multimedia vositalari va interaktiv metodlar asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotlar talabalarning estetik tafakkurini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, mavjud amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at yo'nalishi talabalarida estetik madaniyatni shakllantirish jarayoni yetarli darajada tizimli va metodik jihatdan mukammal yo'lga qo'yilmagan. Bu esa mazkur muammoni ilmiy jihatdan o'rganish, samarali metod va yondashuvlarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, oliy ta'limda tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining estetik madaniyatini shakllantirishning pedagogik va metodik asoslarini tadqiq etish dolzarb ilmiy masala sifatida qaraladi.

Tasviriy san'at ta'limida estetik madaniyatni shakllantirish masalasi ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Avvalo, estetik tarbiya va estetik ongni shakllantirishning nazariy asoslari Immanuel Kant tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u estetik didni insonning

go'zallikni anglash qobiliyati sifatida izohlaydi. Ushbu yondashuv keyinchalik san'at ta'limi metodikasining shakllanishiga asos bo'lib xizmat qilgan.[4]

Shuningdek, John Dewey estetik tajriba va amaliy faoliyat orqali o'qitish g'oyasini ilgari surib, san'atni o'rganishda faol ishtirok va tajribaning muhimligini asoslab bergan. Uning fikricha, estetik madaniyat faqat nazariy bilim orqali emas, balki ijodiy faoliyat jarayonida shakllanadi.[5]

Zamonaviy tadqiqotlarda esa Howard Gardner tomonidan ishlab chiqilgan ko'p intellekt nazariyasi asosida badiiy-intellektual rivojlanish masalalari yoritilgan bo'lib, unda san'at orqali shaxsning ijodiy va estetik qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlari keng tahlil qilingan.

Mahalliy olimlar tomonidan ham ushbu yo'nalishda qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ularning ishlarida estetik tarbiya, tasviriy san'atni o'qitish metodikasi, talabalarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari keng yoritilgan. Xususan, pedagogik tadqiqotlarda estetik madaniyatni shakllantirishda:

- ijodiy topshiriqlar
- amaliy mashg'ulotlar
- individual yondashuv
- interaktiv metodlar

samarali vosita sifatida asoslab berilgan.

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy ishlar tahlili shuni ko'rsatadiki, estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Grafik dizayn dasturlari, multimedia vositalari va vizual platformalar orqali talabalarning estetik tafakkuri va ijodiy salohiyati yanada rivojlanishi ilmiy jihatdan isbotlangan.

Biroq, mavjud tadqiqotlar asosan nazariy yondashuvlar yoki umumiy metodik tavsiyalar bilan cheklanib qolgan bo'lib, tasviriy san'at yo'nalishi talabalarida estetik madaniyatni shakllantirishning kompleks, tizimli modeli yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Oliy ta'lim tizimida tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining estetik madaniyatini shakllantirish murakkab, ko'p komponentli pedagogik jarayon bo'lib,

u shaxsning estetik ongini, badiiy didini hamda ijodiy faoliyatga tayyorligini izchil rivojlantirishni nazarda tutadi. Mazkur jarayonning samaradorligi, avvalo, estetik madaniyat tushunchasining mohiyatini to'g'ri anglash va uning tarkibiy tuzilmasini ilmiy asoslash bilan belgilanadi.

Ilmiy manbalar tahliliga ko'ra, estetik madaniyat shaxsning estetik borliqni idrok etish, uni baholash hamda estetik qadriyatlar asosida ijodiy faoliyat yuritish qobiliyatlarini o'zida mujassam etgan integral sifat sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv estetik madaniyatni faqat nazariy bilimlar majmui emas, balki amaliy-ijodiy faoliyat jarayonida shakllanuvchi kompleks tizim sifatida talqin etishga imkon beradi.[3]

Estetik madaniyatning tarkibiy tuzilmasi o'zaro uzviy bog'langan quyidagi komponentlarni qamrab oladi: estetik idrok (san'at asarlarini emotsional va intellektual qabul qilish), estetik baholash (badiiy qiymatni tahlil qilish va mezonlash), hamda ijodiy faoliyat (mustaqil badiiy mahsulot yaratish). Mazkur komponentlarning uyg'un rivojlanishi talabada nafaqat san'atni tushunish, balki uni yaratish qobiliyatini ham shakllantiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, estetik madaniyatni shakllantirish jarayoni an'anaviy reproduktiv o'qitish metodlari bilan cheklanib qolmasligi, balki talabaning faol ishtirokini ta'minlovchi innovatsion metodlar asosida tashkil etilishi zarur. Shu nuqtai nazardan, tasviriy san'at ta'limida ijodiy-faol yondashuv, loyiha asosida o'qitish texnologiyasi hamda raqamli texnologiyalar integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijodiy-faol yondashuv talabaning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish, individual estetik qarashlarini shakllantirish hamda badiiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda talabalar turli kompozitsion yechimlar ishlab chiqish, rang va shakl uyg'unligini izlash, badiiy obraz yaratish jarayonida faol ishtirok etadilar. Natijada, ularning estetik tafakkuri chuqurlashib, ijodiy salohiyati namoyon bo'ladi.

Loyiha asosida o'qitish texnologiyasi esa talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan integratsiyalash imkonini beradi. Mazkur metod orqali talabalar

muayyan badiiy muammoni hal etishga qaratilgan loyihalarni ishlab chiqadilar, bu esa ularning estetik qaror qabul qilish, muammoni tahlil qilish hamda natijani baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, milliy san'at elementlari asosida ishlab chiqilgan loyihalar talabalarda estetik did bilan bir qatorda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini ham shakllantiradi.

Raqamli texnologiyalar integratsiyasi esa estetik madaniyatni shakllantirish jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Grafik dizayn dasturlari, vizual modellashtirish vositalari hamda multimedia platformalari yordamida talabalar zamonaviy san'at tendensiyalarini o'rganish, vizual obrazlar yaratish va ularni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar. Bu esa ularning nafaqat estetik tafakkurini, balki raqamli kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

Tadqiqot doirasida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari estetik madaniyatni shakllantirishda yuqorida qayd etilgan metodlarning samaradorligini tasdiqladi. Tajriba guruhida qo'llanilgan innovatsion yondashuvlar talabalarining estetik idrok darajasi, badiiy baholash qobiliyati hamda ijodiy faoliyat ko'rsatkichlarining sezilarli darajada oshishiga olib keldi. Xususan, talabalarining mustaqil ijodiy ishlari sifati yaxshilandi, estetik mezonlar asosida tahlil qilish ko'nikmalari shakllandi hamda san'atga nisbatan ongli munosabat rivojlandi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining estetik madaniyatini shakllantirish jarayoni tizimli, ilmiy asoslangan hamda innovatsion yondashuvlarga tayangan holda tashkil etilishi zarurligi aniqlanadi. Mazkur jarayonning samaradorligi esa pedagogik metodlarning to'g'ri tanlanishi, ta'lim mazmunining zamonaviy talablarga mosligi hamda talabaning faol ijodiy ishtirokini ta'minlash bilan bevosita bog'liqdir.

Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining estetik madaniyatini shakllantirishning nazariy va pedagogik asoslari tahlil qilindi. Estetik madaniyat shaxsning estetik idrok etish, badiiy baholash hamda ijodiy faoliyatga tayyorligini ifodalovchi integral sifat sifatida talqin qilinib, uning shakllanishi ko'p bosqichli va tizimli jarayon ekanligi asoslandi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, estetik madaniyatni rivojlantirish jarayoni faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, balki talabaning faol ishtiroki, ijodiy yondashuvi va amaliy faoliyati bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilishi zarur. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan, ijodiy-faol metodlar, loyiha asosida o'qitish texnologiyalari hamda raqamli vositalardan foydalanish estetik madaniyatni shakllantirishning samarali omillari sifatida e'tirof etiladi.

Bundan tashqari, tasviriy san'at ta'limida estetik madaniyatni shakllantirish talabalarning nafaqat kasbiy kompetensiyalarini, balki ularning umumiy madaniy saviyasini, badiiy tafakkurini va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- tasviriy san'at darslarida ijodiy faoliyatga yo'naltirilgan metodlarni keng qo'llash;
- ta'lim jarayoniga zamonaviy raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish;
- talabalarning estetik didi va badiiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlarni ko'paytirish;
- estetik madaniyatni shakllantirish jarayonini tizimli tashkil etish.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'limda tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining estetik madaniyatini shakllantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri bo'lib, ushbu yo'nalishda nazariy va metodik izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zarur hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
3. Pedagogika nazariyasi va estetik tarbiya asoslari. – Toshkent, 2020.
4. Immanuel Kant. *Critique of Judgment*.
5. John Dewey. *Art as Experience*.

6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2021.
7. Tasviriy san’atni o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2019.